

Amíg a diák eljut a diplomáig

Először alig vettem észre őket. Sok volt a magam baja és úgy éreztem, hogy csak én születtem rossz csillagzat alatt. Később jött az első... a második... a harmadik és a többi s naponta lyukas cipőkben, kopott kabátban láttam őket jönni menni az uccán, az egyetemen. Aztán megismerkedtem velük sorban, kivel a kenyérboltban, kivel az előadások alatt, kivel kenyérkereső munkája közben. Kis küzködő, harcos életükből alább adok néhány jellemző képet, amelyből kiviláglik, milyen mostoha körülmények között tengődnek a jobb sorsra érdemes igyekvő beogradi magyar egyetemisták.

Nem akarok itt a hosszú névsorból neveket és pontos adatokat felsorolni. Nem is mondhatok el mindent... Hisz ki hinné el például azt, hogy egy kollégám, akinek egész havi bevétele 300 dinár, — pénzének pontosan a felét hazaadja, hogy otthon is legyen mit enni. Pedig ez így van. Megnevezésre meg éppen nincs szükség, mert mindegyik: Ő, ő, a magyar egyetemi diák, akivel senki sem törődik, akit nem támogatnak és aki üres zsebekkel, korgó gyomorral dolgozik, küzködik...

Reggel nyolckor volt előadásom az egyetemen és oda igyekeztem. Ő szembe jött velem a járdán. Két nagy tejeskannát hozott a kezében. Arca fehér volt, mint a fal, a szemei karikásak a tegnapi éjszakai tanulástól. Mert ő így él: hajnalban tejet hord, nappal az előadásokat hallgatja, éjszaka tanul.

Szegény fiú alig akart meglátni és amikor letéve előttem a tejeskannákat s megálit, első dögja volt szemeit jól megdörzsölni és nagyot ásítani.

— Cudar napjaim vannak... Maholnap itt a vizsga és én egész nap lótok-futok a kenyér után... eh, hagyjuk!... Tudod mennyit aludtam ma? Az éjszaka kettőig tanultam — ötkor már kelnem kellett, mint mindennap, mert tudod a tej... vár.

— És legalább hoz valamit az a tej?

— Nehéz kenyér, de jobb mint a semmi. Ha jó hónapom van, 3—400 dinárt is keresek... meg mindennap van félliter friss tejem reggelire.

— Szóval azért mégis csak úr vagy, mert még reggelizel is! Jegyeztem meg tréfálkozón.

— Reggeli... reggeli... no, azért valóban mégis jó, valóban... Épen most megyek haza — reggelizni. A Pista már vár ilyenkor, tudniillik ő hozza a tejemhez a kenyeret és én adom neki a kenyéréhez a tejet. Jó beosztás, mi?...

Már fogná is a kantáit, de én még nem eresztem.

— Mondd és hogy ebédelsz?

— Ugy amúgy, ahogyan reggelizem: tejkihordásért kapok pénzt és tejet, ebédkiszó gálásért kapok ebédet egy étteremben... vacsorára meg jó a kenyér is, ha van, ... ha nincs, hát...

— S a lakásod?

— Látod ott úr vagyok. Azt fizetek tejből és pénzben pontosan. Erre vagyok a legkényesebb, mert megette a fene, ha az ember még otthon sem érzi jól magát..!

Ezzel már megy is, ... siet, mert korog a gyomra, hisz hajnali öt óra óta étlen szomjan szaladgál le-föl a lejtős beográdi uccákon és méri a tejet...

Otthon már várja a Pista, kezében a meleg kenyérral és a kanna alján maradt tejből édesen fognak reggelizni...

*

Otthoni kényelemben — ami annyit jelent nálunk, hogy felöltözetlenül — olvastam egy vasárnap délután. Váratlanul betoppant hozzám ő. Hm... hm... gyanakodtam magamban — a fiú biztos azután szaladgál, ami nekem nincs. Pénz kellene!?!...

— Ismerlek jómadar — mondja nevetve — tudom, mire gondolsz: nem pénz kell! Egészen más! Az életemet adom egy tiszta fehér ingért és egy rendes nadrágért...

— Na az életed nem kell, — csak a becsületszavad, hogy holnap nem teszed a zaciba...

— Könnyű neked, az apád szabó... legalább ruhád van rendes... Hát nem bánom itt a becsületedem...

Már nyitja a szekrényt és kiveszi az ünneplő nadrágomat, ami ott lóg árván. Elveszi az egyetlen fehér ingemet és már rohanna is...

— Hé, nem oda Buda! Előbb mond csak, mire való ez a nagy vásár...?

— Itt van a kislány az apjával Beográdban. Ma velük leszek és nem akarom, hogy lássák, hogy az utolsó nadrág is lekopott rólam. Az ingemet meg már egy hónapja viselem... Szervusz...

Eltűnik. Jóízűt mosolygok rajta és a kislányon, aki most itt van. Talán szeretnének elmenni moziba!?

Kellett volna pénzt adnom neki — mozira, gondolom, de aztán eszembe jut, hogy holnap még nekem is ennem kell...

*

Jó ruhái vannak a fiúnak. Úgy jár, mint egy bankigazgatófia. Az apja valaha az is volt, de arról a bankról manapság már kevés szó esik. Grácban kezdte az egyetemet és akkor a bank megbukott. Hazarendelték. Most kétszáz dinár tanulmányi segílyt kap havonta az egyik dunabánsági kultur-egyesülettől és ebből kell megélnie...

Az egyik legelőkelőbb beográdi étteremben kap mindennap ingyen ebédet. Dél van és éppen ebédre megy, amikor találkozom vele. Mintha akasztófa alá menne... Alig vesz észre.

— Mi az, meg sem látod a szegény embert, aki szalonnát ebédel?! Persze: a finom, előkelő étterem törzsvendége... szólítom meg nevetve.

Ő is nevet, de keserűen.

— Hagyd... Tegnap főtt marhahús, ma, holnap, holnapután főtt marhahús... és aztán is, amíg a bolondok házába nem visznek tőle. Marha... marhahús... Te, van neked fogalmad arról, hogy én milyen ebédeket ettem ezelőtt három évvel Grácban?

Dühös szemeiből kiárad a régi jó gráci ebédek emléke, keserűen nyeldest... de koro? a gyomra és siet oda, ahol naponta megkapja a csontos, cubákos főtt marhahúsadagot... Mikor utána nézek, úgy érzem, hogy a cipője kopogásából is hallatszik a dühös rigmus taktusa:

Marha... hús, ... marha... hús...

A legnehezebb a sorsa annak, aki könyveket árul. Kinek kell ma könyv... És ha valaki vesz is könyvet, nem kell ám azonnal fizetni. Mert, ha a boltos azonnal kéri a vételárat, az érthető, de a diáktól csak úgy vesznek, ha hitelt ad. Akkor se szívesen... Mert világos, hogy a diák csak azért árulja a könyveket, hogy megéljen belőlük... Már pedig kevesen akarják megengedni azt, hogy éppen az ő bőrükön éljen meg az a haszontalan diák. (Minek tanul, ha még pénze sincs!) Meg aztán a diák nem raffinált kereskedelmi ügynök, hanem egyszerű kis igénytelen fiatalember, aki otthon a könyveket bújja és a való élethez csak naív kézzel tud nyúlni.

Erre járt és felnézett hozzám. Itt ül előttem a széken, táskáját most is önkénytelenül a hóna alá szorítja, mintha az uccán, idegek között járna...

— Szóval tegnap volt egy, ma... egyszem?

— Az elmúlt héten kerestem 50 dinárt... Jó hét volt..., bár megismétlődne... Csak cipőm volna ehhez a lőtás-futáshoz.

Felemeli a lábát és alól a talp helyén kilóg a rongyos harisnya...

— Most akarok elmenni az egyik ismerősömhöz, aki multkor használható cipőket ígért.

— Mondd és mikor tanulsz?

— Éjszaka, mindig csak éjszaka... Amikor adósaim a ki nem fizetett könyvek árán kávéházi asztalok mellett hallgatják a jazzt és amikor a szobatársam már jóízűen hortyog. Ő ugyanis 300 dinárt fizet a lakásért és este 10-ig nem szabad zavarnom... Én csak száz dinárt fizetek...

Fáradt. Nézegeti, lapozgatja a könyveimet és én találva érzem magam. Tőle még nincs könyvem.

— Óreg...! Szeretnék megrendelni nálad valamit... várj csak... melyiket is...?

— Ugyan minek neked most vizsga előtt könyv?... Kell neked másra az a kis pénz...

Szinte dühös. Hogy én ő tőle... hát mit gondolok én, azért jár fel ő hozzám...?!

*

Azután jönnek sorban a többiek, ki lyukas cipővel, ki foltos nadrággal, ki éhes gyomorral. Aki dolgozik és a maga verejtékéből szerzi a napi kenyeret, az megosztja azzal, aki még nem talált munkát... És otthon Bácskában, Bánátban a magyar társadalom ölbetett kezekkel nézi ezt a verejtékes vergődést, amelyből ideg-roncsolt, fáradt diplomásokat kap a város és a falu. Senki sem látja be annak szükségességét, hogy a jövő nemzedék, amely hivatva van a jugoszláviai magyarság kulturájának ápolására és fejlesztésére, életerős, ambiciózus és termékeny szellemű férfiakkól álljon.

Azok a fiúk, akik az éjszakai lámpák fénye mellett virrasztanak a könyv felett, diplomálni fognak egyszer, mert keserű az ilyen kenyér és mindegyik igyekszik minél hamarabb megmenekülni tőle. De ne várjunk ezektől a diplomásoktól sok idealizmust, sok szépet, jót és hasznosat. Ezek az emberek majd pihenni fognak vagy élni a napnak. A lelkiismeret és a kötelességtudás hangja eltompul bennük, mert az élet egyszer csúfosan megtépázta reménnyel és idealizmussal teli fiatalságukat.

Itt valahogy segíteni kellene...

Csapó Sándor